

Mihovil DABO, **Sve za Boga, vjeru i puk: biskup Juraj Dobrila u svom vremenu**, Posebna izdanja Državnog arhiva u Pazinu, sv. 36, Državni arhiv u Pazinu – Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pazin, 2015., 287 str.

Znamenita ličnost narodnog preporoda u Istri i dugogodišnji plodonosan rad biskupa Jurja Dobrile nezaobilazni su u studijama posvećenima razmatranju istarskoga pitanja u okviru vrlo složenoga procesa za očuvanje hrvatske nacionalne samobitnosti na Poluotoku i njegova integriranja u hrvatski nacionalni prostor. O tome čuvenom velikanu, čija je trajna vrijednost usađena u temelje moderne i suvremene hrvatske države, objavljena je vrlo opsežna literatura, no o njegovim nemjerljivim zaslugama u oblikovanju, učvršćivanju i širenju demokratske, nacionalne, integracijske i državotvorne misli istarskih Hrvata, kao i o onodobnim okolnostima, obilježenima oživljavanjem važnih sastavnica modernoga građanskog društva, postoji još pregršt historiografski nedovoljno istraženih tema.

Prihativši se višegodišnjega proučavanja i sustavne analize arhivskoga gradiva, pohranjenoga u brojnim domaćim i inozemnim ustanovama, novinskih napisa i objelodanjene relevantne literature, kao i njihove usporedbe s dosadašnjim spoznajama o Dobrilinu intenzivnome djelovanju u »dugome 19. stoljeću« te o duhu toga vremena, dr. sc. Mihovil Dabo javnosti je predstavio rezultate novih istraživanja, uobličениh u znanstvenu monografiju naslova *Sve za Boga, vjeru i puk: biskup Juraj Dobrila u svom vremenu*.

Knjiga je podijeljena u pet odjelitih, ali tematski i sadržajno povezanih cjelina, koje se skladno dopunjuju, granajući se na više zasebnih poglavlja i potpoglavlja. Ističući potrebu za detaljnim i temeljitim obrađivanjem raznolikih elemenata koji su utjecali na izrastanje Jurja Dobrile u agilnoga duhovnika, čija su nastojanja bila presudna u razvijanju demokršćanskih vrijednosti i podizanju narodne svijesti, ali i tijekom kapitalnih nacionalno-integracijskih i modernizacijskih procesa. Autor u uvodnome dijelu (str. 11–18) donosi pregled i dostignuća dosadašnje historiografije, koja se bavila naznačenom problematikom. Nemali je broj povijesnih radova i studija, različitoga obima i vrijednosti, usmjeren prema otkrivanju pojedinih aspekata razgranatoga biskupova djelovanja. Prvi su znanstveni prilozi o narodnome preporodu u Istri u hrvatskim historiografskim krugovima osvanuli tek nakon Drugoga svjetskog rata, no nerijetko su donosili osvrt na radove talijanskih povjesničara, koji su oblikovali negativan stav prema djelatnosti među istarskim Hrvatima i Slovencima.

Za poznavanje raznih događanja u prijelomnome razdoblju, u kojemu je živio i djelovao biskup Dobrila, od nezaobilazne je važnosti dvosveščano djelo Bože Milanovića o hrvatskome narodnom preporodu u Istri. Zbornik radova, nastao kao rezultat održanih izlaganja na znanstvenome skupu u prigodi obilježavanja stote obljetnice Dobriline smrti, sadrži nekoliko značajnijih priloga, koji uvelike pridonose boljemu poznavanju i razumijevanju niza povijesnih mijena, ali i društveno-političkih, kulturalnih i književno-jezičnih prilika na Poluotoku tijekom 19. stoljeća. Pri proučavanju preporodnih gibanja u Istri i na Kvarnerskim otocima nezaobilazni su radovi akademika Petra Strčića, a tijekom posljednjih dvaju desetljeća istraživački interes za raznorodnu Dobrilinu djelatnost ne jenjava. Kao potvrda tomu, između ostaloga, mogu poslužiti prinosi prof. dr. sc. Nevija Šetića, dr. sc. Stipana Trogrlića i vlč. mr. sc. Mladena Juvenala Milohanića, kao i opsežan katalog

izložbe, upriličene u Državnome arhivu u Pazinu povodom 200. godišnjice biskupova rođenja, a pripremio ga je Markus Leideck. Uvid u nezamjenjivu Dobrilinu ulogu u ondašnjoj stvarnosti svakako pružaju i izdanja inozemne historiografije, pri čemu valja izdvojiti monografiju Giampaola Valdevita o položaju Katoličke crkve u Trstu sredinom 19. i početkom 20. stoljeća, kao i onu iz pera poljskoga povjesničara Antonija Cetnarowicza o preporodnome razdoblju u Istri. Pored korištene dostupne literature, autor ukazuje i na iznimnu važnost bogatoga izvornoga gradiva kao prvorazrednoga nepresušnog vrela za ozbiljnije proučavanje ugledne ličnosti i djela istaknutoga istarskog preporoditelja. Pritom se služio poznatijim spisima, kao što je rukopisna ostavština Vjekoslava Spinčića, biskupa Josipa Jurja Strossmayera i Franje Račkoga, ali i dosad potpuno nepoznatim i neistraženim izvorima iz hrvatskih, kao i inozemnih pismohrana, poput ljubljanske i tršćanske, koje obiluju dokumentima o navedenoj problematici.

U prvoj cjelini naslovljenoj »Preporodni ideali i gruba stvarnost« (str. 19–63) opisuje se životni put Jurja Dobrile od njegova rođenja do prerastanja u visokoga crkvenog dostojanstvenika te početnih godina upravljanja Porečkom i Pulskom biskupijom. Rođen u skromnoj seoskoj obitelji u Velom Ježenju pokraj Pazina, zahvaljujući sinergijskoj povezanosti iznimne darovitosti i marljivosti uspio se preobraziti u značajnoga istarskog mecenu i odgajatelja mlade hrvatske inteligencije. Nakon završetka osnovnoškolskoga obrazovanja u Tinjanu pohađao je gimnaziju u Karlovcu i Gorici, gdje je sa zapaženim uspjehom svladao studij bogoslovije, koji je presudno utjecao na njegovu životno opredjeljenje. Zaredivši se, primljen je u glasoviti bečki zavod za izobrazbu svjetovnih svećenika »Augustineum«. Ondje je sklopio prijateljstvo s budućim biskupom Strossmayerom, a od razdoblja bečkoga studija i njegova uspješnoga okončanja započinje Dobrilin uspon ulaskom u krug crkvene elite Habsburške Monarhije.

Tijekom tršćanskoga razdoblja Dobrila je u sjedištu rodne biskupije obavljao funkciju kapelana i propovjednika na njemačkome jeziku, profesora pastoralne teologije, a naposljetku župnika i kanonika tršćanske stolne crkve sv. Justa. U tim se godinama istaknuo neumornim zalaganjima za ublažavanje siromaštva i duhovnu obnovu zajednice, kao i poticanjima na očuvanje kršćanskoga načina života i širenje pismenosti na hrvatskome jeziku u ruralnim dijelovima primorskih biskupija, pri čemu osobito značenje zauzima tiskanje njegova molitvenika *Otče, budi volja tvoja!* u Trstu 1854. godine.

Na prijedlog cara Franje Josipa I. papa Pio IX. imenovao ga je 1857. porečkim i pulskim biskupom, a preuzimanjem te časti postaje prvim istarskim Hrvatom novijega doba na biskupskoj stolici, od kojega se očekivalo da otkloni razne probleme i nepravilnosti, koje su kočile napredak biskupije. Ukazavši na neodrživo stanje zbog izrazitoga manjka svećenika, zapuštenosti naroda i moralnoga propadanja, Dobrila je uputio prijedlog tršćanskomu Namjesništvu, a potom i već spomenutomu caru o namjenjivanju neiskorištenih novčanih sredstava obrazovanju potrebnoga svećeničkog pomlatka. Sastavnim je dijelom toga pisma bio i koncept o sjedinjenju Porečke i Pulske s Tršćanskom i Koparskom biskupijom ili o privremenome povjeravanju uprave tršćanskomu biskupu do podizanja ustanove za obrazovanje dovoljnoga broja svećenika. Drugi se, pak, oblik rješenja zasnivao na predlaganju proširenja Porečke i Pulske biskupije četirima pograničnim dekanatima (pazinskim,

pićanskim, kršanskim i bužetskim), što bi olakšalo pronalaženje kandidata za svećenički poziv.

Nakon sloma apsolutizma započeo je proces demokratizacije Habsburške Monarhije donošenjem Listopadske diplome iz 1860. godine te Veljačkoga patenta iduće godine, kojim su njezini državljani dobili mogućnost aktivnoga sudjelovanja u političkome životu. Prilikom izbora za novouvedene pokrajinske sabore zastupničko je pravo – osim tršćanskomu i koparskomu te krčkomu – pripalo i porečkomu i pulskomu biskupu. Međutim, prvi je saziv Istarskoga sabora pokazao da su saborska mjesta preuzeli predstavnici talijanskoga građanstva, koji su očekivali odcjepljenje Markgrofovije Istre od Monarhije i njezino priključenje državi u nastajanju – Kraljevini Italiji. Nakon neuspješnoga izbora kandidata za Carevinsko vijeće, zbog dogovornoga neizjašnjavanja talijanskih zastupnika sabor je raspušten, a s ciljem boljega funkcioniranja parlamentarnoga sustava na drugoj su sjednici novoizabrani zastupnici za istarske predstavnike u Carevinskome vijeću izabrali tršćanskoga namjesnika baruna Friedricha von Burgera i biskupa Dobrila.

Postavši zastupnikom u Istarskome saboru sa sjedištem u Poreču te predstavnikom u bečkome parlamentu 1861. godine, Dobrila se zauzimao za širu uporabu hrvatskoga i slovenskoga jezika u javnome životu, posebice za obrazovanje istarskoga slavenskoga pučanstva na materinskome jeziku, ali i za gospodarsko uzdizanje sela, uređenje zemljišnih knjiga, snižavanje poreza, prikupljanje milodara i izdvajanje sredstava iz pokrajinske blagajne za siromašne žitelje, koji su se suočavali s nestašicom hrane i glađu. Zalažući se za boljitak pokrajine i istarskoga žiteljstva u cjelini, Dobrila je uistinu bio »zastupnikom naroda Istre«, koji se gorljivo borio za nacionalnu jednakopravnost. Budući da je od 1867. godine jačao utjecaj predvodnikâ talijanskoga građanstva na parlamentarnu djelatnost, što je pridonosilo izraženijemu nacionalnom sukobu, kako bi sačuvao dostojanstvo biskupskoga položaja Dobrila se otada povlači iz sudjelovanja u Pokrajinskome saboru.

»Osnovne smjernice Dobriline razgranate djelatnosti« (str. 65–133) naslov je druge cjeeline, u kojoj se razlažu brojne sastavnice mnogostrukih Dobrilinih aktivnosti. Osobitu važnost imaju kanonske vizitacije, tijekom kojih je spomenuti biskup stekao uvid u stanje na vjerskome, gospodarskome i socijalnome polju u lokalnim zajednicama. U svojim je okružnicama upozoravao kler na potrebu obnove moralnih načela, vjerskoga poučavanja mladeži i njihova pripremanja za svete sakramente, širenja pisane riječi i poticanja školovanja darovitih učenika, dok je pri susretu s narodom promicao nacionalno-integracijske ideje.

Najveću je brigu biskupu zadavao manjak svećenika, ali i vrlo teški životni uvjeti duhovnikâ, koji su boravili u loše održanim župnim stanovima, a stanovit napor koji je zahtijevao dušobrižnički poziv odražavao se na njihovo zdravlje, stoga je Dobrila višekratno predlagao mjere za poboljšanje njihova položaja, kao i za privremeno rješavanje problema nedovoljne duhovne skrbi u seoskim sredinama. Biskupova su nastojanja dijelom ovisila i o zalaganju lokalnoga klera, a u tome je smislu vrlo dragocjena njegova korespondencija s duhovnicima, među kojima se ističu primjeri ližnjanskoga svećenika Grgura Žmaka, labinskoga kanonika i dekana Ivana Permèa te roverskoga kapelana Josipa Velikanje.

Do običnoga je puka Dobrila pokušavao doprijeti obzirnim pristupom, širenjem molitvenika i upoznavanjem naroda sa sadržajem svojih pastirskih pisama s ciljem usmjeravanja na pridržavanje kršćanskih načela. U suradnji s Društvom sv. Jeronima pokrenuo je izdavanje pučkih knjižica s namjerom jačanja svijesti o očuvanju nacionalnoga identiteta. Podupirući opismenjavanje i obrazovanje slavenskoga žiteljstva, Dobrila je osnovao stipendijsku zakladu za učenike iz seoskih područja Porečke i Pulske biskupije, a u središtu njegovih aktivnosti nalazila se i pazinska obrazovna ustanova, koju je nastojao podignuti na razinu više gimnazije. S obzirom na to da se pod utjecajem europskih društvenih promjena širio liberalan građanski svjetonazor, koji je uvelike smanjivao ulogu Katoličke crkve na mnogim poljima, Dobrilina se opreznost i revnost očitovala u slanju okružnica i pastirskih pisama svećenicima i pučanstvu, čime ih je nastojao odvratiti od nadiruće opasnosti koja je nagrizala narodno tkivo, pozivajući na zajedništvo i duhovno jedinstvo. Treća cjelina naslova »Dobrilina djelatnost sedamdesetih godina« (str. 135–192) obuhvaća pripreme aktivnosti za izdavanje lista namijenjenoga istarskim Hrvatima, a ujedno se opisuju posljednje godine biskupa Dobrile na porečkoj i pulskoj stolici, kao i zbivanja koja su uslijedila nakon njegova imenovanja tršćanskim i koparskim biskupom. Zamisao o novinama, koje bi sadržajem i cijenom bile prilagođene siromašnim i zapostavljenim istarskim žiteljima, provedena je u djelo pokretanjem *Naše sloge* u Trstu 1870. godine. Navedeni je list snažno utjecao na učvršćivanje političke i nacionalne svijesti, pridonijevši bržemu razvoju hrvatskoga narodnog preporoda te prosvjećivanju seljačkoga sloja. Zahvaljujući Dobrilinoj financijskoj potpori, u prvim dvjema godinama izlazio je polumjesečno, a zatim je pretvoren u tjednik.

Počeci sedamdesetih godina 19. stoljeća praćeni su neizbježnim teškoćama i antagonizmom prema biskupu Dobrili kao zagovorniku narodnjačkoga djelovanja, što osobito dolazi do izražaja 1873. godine, prilikom izbora istarskih seoskih zastupnika u Carevinskome vijeću. Budući da su se birači na zapadnoistarskome području nalazili na strani talijanskoga građanstva, za zastupnika su izabrali markiza Gian Paola Polesinija, čime je Dobrili nanesen poraz, što je bilo posljedicom predizbornih napada i narušavanja njegove reputacije. Nesnosne optužbe i poniženja naposljetku su pridonijeli Dobrilinu napuštanju položaja porečkoga i pulskoga biskupa te skorašnjemu premještanju na biskupsku stolicu Trsta i Kopra 1875. godine, nakon smrti prethodnika Bartolomea Legata. Nastavivši s dotadašnjim agilnim radom, koji se temeljio na kanonskim vizitacijama, poticanju duhovnoga života i obrazovanja, Dobrila je nastojao ostvariti najvažniju zamisao o podizanju dječjačkoga sjemeništa u Pazinu, za čiju bi se izgradnju namaknule potrebne financije ujedinenjem Tršćanske i Koparske te Porečke i Pulske biskupije. Iako su crkvene i državne vlasti njegov prijedlog načelno smatrale utemeljenim, ipak nisu bile spremne na iskazivanje potpune podrške, što ukazuje na skrivene političke i nacionalne motive proturječja pod utjecajem protalijanskoga svjetonazora, a u takvim okolnostima, u kojima se vjerska osnovica zanemarivala, provedba biskupova plana nije bila ostvariva.

U zaključnoj je cjelini (str. 193–212) pozornost posvećena dnevničkim zapisima biskupa Dobrile, sačuvanima u knjižnici Nadbiskupskoga bogoslovnog sjemeništa u Zagrebu, koji omogućuju poniranje u njegov intimni mikrosvijet, obilježen mnoštvom događaja i preokupacija koje su ispunjavale njegovu svakodnevicu tijekom 1879. godine. Njegove zabi-

lješke o vjerskim i društvenim prilikama u lokalnim zajednicama potvrđuju važnost vizitacija, iz kojih se nazire zabrinutost zbog slabljenja duhovnosti među pukom, no unatoč gorkim mislima, razočaranjima i neuspjesima, kao i postupnom pogoršanju zdravstvenoga stanja, Dobrila ni u jednome trenutku nije napuštao dugogodišnju svestranu djelatnost, kojom je udario temelj preporodnomu i nacionalno-integracijskomu procesu.

Monografija je zaokružena zanimljivim »Prilozima« (str. 213–261), koji omogućuju bolji uvid u obrađenu tematiku, nadalje korištenim izvorima i literaturom, kazalom osobnih imena i toponima, sažetcima te na hrvatskome, engleskome i talijanskome jeziku, kao i kratkim životopisom autora.

Na koncu valja napomenuti kako ova studija, utemeljena na višegodišnjemu istraživanju vrelâ u hrvatskim i inozemnim arhivima, kao i na podrobnoj analizi raznovrsnih izvora i napisâ u periodici, nesumnjivo predstavlja izniman znanstveni doprinos proučavanju jedne od najvećih ličnosti u novijoj istarskoj povijesti, koja se istinski zauzimala za jednakopravnost svih žitelja na područjima svojih biskupija, a napose za potrebe onih siromašnih i obespravljenih, koji su se nalazili na marginama društva, osobito posvetivši brigu mladeži i njezinu školovanju. Prenoseći ideju narodnoga opstanka i borbe na najširi seljački sloj te razvijajući hrvatski nacionalni osjećaj u pokrajini, Dobrila je svojim revnim preporodnim radom uspio potaknuti ključne procese prerastanja tradicionalnih segmenata hrvatskoga naroda u modernu naciju. Razmotrivši srž i rezultate biskupove djelatnosti, ali i raznolike aspekte kompleksnoga pitanja istarske društveno-političke prošlosti, autor je posvjedočio o sve življemu historiografskom zanimanju za znamenitoga dobročinitelja i preporoditelja, koji je svojim sveobuhvatnim zalaganjima za boljitak istarskoga puka ostavio neizbrisiv trag u crkvenoj, društvenoj i kulturnoj istarskoj, a time i hrvatskoj stvarnosti, stoga će vrijednost ovoga izdanja nesumnjivo biti prepoznata i visoko vrednovana u znanstvenim, ali i u širim čitateljskim krugovima.

Samanta Paronić